

עלון דברי חיים לפרשת מקץ ולחגיגה

"ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים" [מ"א, ל"ג]
וכבר העירו המפרשים: וכי מי מינה את יוסף ליועץ המלך ולנותן
עצות, והלא לא ביקש ממנו פרעה אלא לפתור חלומו, ומפני מה
הוסיף יוסף עצה שלא נתבקש לתיתה?

זכרון מנחם

"ויקרא יוסף...שם הבכור מנשה כי נשני אלוקים את כל עמלי ואת
כל בית אבי" [מ"א, נ"א]
וצריך ביאור מדוע העובדה שהוא שכח את בית אביו נחשבת בעיני
יוסף לטובה, עד כי הוא נותן עליה הודאה מיוחדת?

ויש לומר, כפי שיעקב לא הצליח להתנחם על מות יוסף, מאחר שיוסף
היה עדיין חי, גם יוסף מצידו אמור היה לא להתנחם על הרחקתו
מאביו, שכן אף יעקב עדיין חי.
צערנו של יוסף שהיה בן הזקונים לאביו, ולמד ממנו את כל תורתו,
צריך היה להיות גדול כל כך עד כי היה מפריע לו בניהול חייו בהווה,
ובדרך הטבע לא היתה אפשרות שיחזיק מעמד בהיותו מלא געגועים
והשתוקקות לבית אבא, אלא שהקב"ה גמל עמו חסד והשכיח ממנו
את הבית באופן על-טבעי.
ומאחר ויוסף הכיר בטובה, שכן ידע כי אלמלא שכחת בית אביו לא
היה מסוגל לחיות את חייו, הוא החליט לקרוא לבנו בשם זה.
בשם הגרי"ז מבריסק

"ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם. ויאמרו
אליו...לא היו עבדיך מרגלים. ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ
באתם לראות...ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר
מרגלים אתם" [מ"ב, ט'-י"ד]
כל המשא ומתן של יוסף עם אחיו אומר דרשני. יוסף טוען כלפיהם ב'
טענות: א' "מרגלים אתם", ב' "לראות את ערות הארץ באתם". והם
משיבים לו: "לא היו עבדיך מרגלים". והוא משיב להם "ערות הארץ
באתם לראות". ולאחר שהם מוסיפים לדבר אליו ולספר על
משפחתם, אומר להם יוסף "הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים
אתם". ומה עם טענתו של יוסף לענין ערות הארץ?

מצינו שאדם מסכים למסור עצמו, ולסכן את חייו למען מדינתו,
ונעשה מרגל למענה, תפקיד הכרוך בסכנת חיים גדולה. אך לא מצינו
שמשפחה שלימה תעמיד את כל ילדיה לרשות המדינה, שכולם
ישרתו כמרגלים למענה, ובכך יסכנו את חייהם. אלא אם כן המשפחה
עצמה זוממת לכבוש מדינה מסוימת, ולמען מטרה זו מתגייסים כל
בני המשפחה כאיש א' לרגל בתחומה של מדינת היעד כדי לגלות את
נקודות התורפה שלה.

בתחילה טען יוסף נגד אחיו שגם הם באו לא' מב' המטרות: הא'
"מרגלים אתם" – שנשלחתם מטעם מדינתכם לרגל במדינת. הב'
"לראות את ערות הארץ באתם" – שאתם עצמכם רוצים לכבוש את
המדינה.

על כך השיבו האחים: "כלנו בני איש אחד נחנו" – ולא יתכן שכל בני
המשפחה יסכנו את חייהם כמרגלים למען מדינתם, לכן "כנים
אנחנו", האמן לנו, "לא היו עבדיך מרגלים".

הנה מצינו שהחרטומים לא הצליחו לפתור באופן נכון את החלום,
ופתרו לו "ז' בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר", כמו שנאמר
במדרש, ולכאורה תמוה מה ענין החלום להולדת הבנות וכו', הלא
פשוט שהחלום מדבר על תבואה, ובא להראות על יותר על רעב
ושובע מאשר הולדת הבנות?
אלא צריך לומר שהחרטומים ידעו מה שקיבלו חז"ל שבפסח נידונין
על התבואה, אבל בראש השנה הדין הוא על האדם, והנה מעשה זה
היה בראש השנה כפי שאומרת הגמ' בר"ה י"ז "בראש השנה יצא
יוסף מבית האסורים", ולכן סברו החרטומים שבודאי הראו לפרעה
בחלום מה שיצא הדין על האדם, ולכן פתרו לו "ז' בנות תוליד וכו'".
אבל יוסף הבין האמת, שכל תכלית החלום הוא כדי שיוסף יעלה
לגדולה על ידיו, ולפיכך אמר לפרעה: "הוא הדבר אשר אלוקים
עושה הראה את פרעה, הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ
מצרים", כלומר: ומה שפרעה חלם את החלום בזמן שאינו דין על רעב
ושובע – הוא משום שצריך לחפש אחר איש נבון וחכם וישתוהו על
ארץ מצרים, וממילא הוא דין לאדם, ולכן הראוהו לו בראש השנה
שהוא יום דין לאדם.

שו"ת זית רענן

"וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הבור ויגלח ויחלף
שמלותיו ויבא אל פרעה" [מ"א, י"ד]
תשועתו של יוסף היתה בדרך ריצה – "ויריצוהו". הרי את החלום הזה
חלם פרעה במשך שנתיים וכפי שמוכח באור החיים, וכשהגיע הזמן – מיד
יצא יוסף ברגע א'!

בספר זכרון מנחם הביא מהמדרש, שיוסף הצדיק היה "קפצן", וביאר
הדברים כך:

אצל רוב בני אדם, הקב"ה מתנהג עמם באופן טבעי, למשל: אדם
עוסק במסחר, אם עסקיו מצליחים הוא מרויח סכום קטן, ואחרי כן עוד
עסקה מוצלחת ומרויח סכום נאה נוסף, וכך לאט לאט הוא מתעשר.
ואם ח"ו ההיפך: הוא מפסיד סכום כלשהו, אחרי חדשים נופל בעוד
עסקה, עד שבסוף התהליך יורד לגמרי מנכסיו ונעשה עני.
יש, לעומת זאת, אדם שאצלו ההצלחה או הכישלון הם בגדר
"קפיצה", באופן פתאמי. הנהגה כזו היא בבחינת "טיפול" לא טבעי,
ובטיפול שכזה ההשגחה פרטית של הקב"ה ניכרת באדם זה באופן
מיוחד.

יוסף הצדיק היה "קפצן": בבוקר הוא עוד היה הילד המפונק, בן
הזקונים, לבוש בכתונת הפסים ולומד תורה אצל אביו, בלילה הוא
כבר היה עבד אצל פוטיפר!

וכן להיפך, כשהגיע זמנו להיגאל, בבוקר הוא עוד ישב בכלא, ובערב
הוא כבר משנה למלך בו נאמר "וילבש אותו בגדי שש... וירכב אתו

ומכיון שחטאנו, "האלקים מצא את עון עבדיך", איזה עון? עון אחר, לא עון גניבה זו, ולכן "הננו עבדים לאדני" – כולנו עבדים, "גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו".

עונה יוסף "חלילה לי מעשות זאת, האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם", כוונתו לומר כך: אתם טענתם שההשגחה פרטית היא שהתערבה כאן, אך אני ממשיך ואומר שההשגחה היא ששמה בפי את ההחלטה שלא כולכם תהיו לי לעבדים אלא רק זה שבאמתחתו נמצא הגביע, וכל היתר יכולים לחזור לביתם.

מנוחה ושמחה [מתלמידי רבי חיים מוולאז'ין]

לחנוכה

בשבת דף כ"ב איתא "נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי...מאי דכתיב 'והבור ריק אין בו מים' ממשמע שנאמר 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר 'אין בו מים' מים אין בו אבל נחשים ועקבים יש בו". מה הקשר בין ב' המימרות?

הסבא מקלם כתב ליישב קושיית הבית יוסף למה יש ח' ימי חנוכה הלא ביום א' לא היה נס, שכן השמן הספיק ליום א' באופן טבעי? ומסביר הסבא מקלם שהרי עצם הבריאה היא יותר חידוש מנס שהרי הבריאה היא "יש מאין", והנס הוא "יש מיש"; וא"כ מדוע אנו מתפעלים מנס? אלא שאנו רגילים בבריאה בכל יום ולכן לא לוקחים זמן להתבונן בה מחמת טרדות הקיום, ורק כאשר אנו רואים נס אנו מתבוננים בו, וממילא מבינים שמי שברא את הטבע הוא שעשה את הנס, נמצא שע"י הנס מכיר האדם שעצם הבריאה גם היא נס. ולכן מדליקים גם ביום א' של חנוכה, כיון שבז' הימים הנרות דלקו בדרך נס, ועי"ז הכירו שגם ביום א' היה נס כי זו התכלית האמיתית של הנס שכל עצם הבריאה היא מעשה ידיו של הקב"ה.

ולפי"ז מסביר ר'משה פיינשטיין זצ"ל שכיון שתועלת הנס היא רק ע"י התבוננות בו כדי שנבין את עצם הבריאה, אבל בלי התבוננות בנס לא ירגיש כלל בנס. לכן אם מניח את נרות חנוכה מעל לכ' אמה שאז לא שלטא בה עינא, גם אם יראה מרחוק את הנרות לא ירגיש שהודלק כדי לפרסם את הנס, ורק אם ידליק את הנר למטה מכ' אמות אולי יתבונן ויבין.

והראייה לזה שנס צריך התבוננות מביאה הגמ' ראייה ממה שהשבטים ראו נס כ"כ גדול שראו שהיו בבור נחשים ועקרבים ואעפ"כ יוסף לא ניווק מהם, וא"כ השבטים יכלו להבין שהקב"ה יציל את יוסף מכל רע, וא"כ איך יכלו לעשות כל רע ליוסף? אלא שמרוב יצרם לנקום ביוסף באותו הרגע לא הרגישו בנס ולא התבוננו בו אף שראו אותו ולכן לא הועיל להם.

דרש משה [רס"ד]

שבת שלום! חנוכה שמח!

יוצא לאור להצלחת תמר בת יעל שמחה שתחי'
לכל ענייני העלון נא לפנות במייל ל:

kosssover@gmail.com

ואכן, יוסף מאמין להם שאין הם מרגלים, אך עדיין קיימת האפשרות השנייה, שכל המשפחה כולה התגייסה לכבוש את המדינה – "ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות".

ועל כך משיבים האחים: "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד בארץ כנען והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו" – ואם באנו לכבוש את המדינה היינו באים כולנו לכאן לסייע למטרה הזאת. על כרחך שלא באנו לראות את ערות הארץ.

כשמוע יוסף את דבריהם, אמר להם: אם אמנם לא כל בני המשפחה כאן, אם כן שוב חוזרת האפשרות הראשונה שטענתי כנגדכם, שבאתם לרגל בעבור מדינתכם, שהרי מציאות כזו שרק חלק מבני המשפחה מתגייסים למען המדינה, ומסכנים את חייהם – קיימת בעולם. וזהו שאמר להם יוסף "הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם".

דברי שלמה

"ויען ראובן אותם לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש" [מ"ב, כ"ב]
ולכאורה יש לתמוה בדברי ראובן: וכי זה המקום לומר הלא כך "אמרתי אליכם"? כולם נתונים בצרה איומה, והנה במקום לייען אותם כיצד לצאת מכאן, מזכיר להן ראובן מה היה דעתו בנושא ועל כך שהם לא שמעו לו?

ודאי שלא זו היתה כוונתו של ראובן, א' משבטי י-ה! אלא כוונתו היתה לומר: מדברי האחים "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" נראה שהאחים לא התחרטו על עצם מכירת יוסף, משום שעדיין החזיקו בשיטתם שכדין מכרוהו, אלא תלו את עונשם במידת האכזריות שנהגו בה כלפיו, כי אף שמצד הדין התחייב יוסף בנפשו – היה עליהם להתנהג עמו במידת הרחמנות, ולנהוג עמו לפנים משורת הדין.

ואת זה בא ראובן לדחות: אם כדבריהם נכון שהמכירה היתה כשורה, וכל עוונכם הוא על שלא נהגתם בו לפנים משורת הדין, אם כן אני עצמי שכן נהגתי איתו לפנים משורת הדין ויעצתי להשליכו בא' הבורות, לא הייתי צריך להיענש? אלא על כרחכם חייבים אתם להסכים שהבעייה היתה בעצם המכירה, ועל מכירה זו הסכמתי איתכם, ובגללה כולנו סובלים כעת – "וגם דמו הנה נדרש".

הגאון מאוסטרובצא

"ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלקים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו" [מ"ד, ט"ז]

מה פשר כל מילות ההצטדקות הללו: "מה נאמר, מה נדבר, ומה נצטדק?"

אלא שיהודה טען ליוסף: אנחנו לא גנבים, ובאפשרותינו להביא לשם כך עדי אופי, אך "מה נאמר", הגביע נמצא באמתחתנו, וזו עובדה. "מה נדבר" – זו לשון קשה, יכול הייתי לומר שאתה הוא ששמת את הגביע, אך איני יכול לומר זאת, כי הרי אין לך דבר נגדנו ולמה תעשה זאת?

ואם אנחנו לא לקחנו ואתה לא שמת, מכאן שאלוקים כועס עלינו בגלל עון אחר שמצא בנו – "ומה נצטדק" – וכי נוכל לומר שהקב"ה אינו צודק? לכן ודאי שאנו החוטאים.